

Ole Gulbrandsen

# Blir det stadig flere husholdninger i 1980-åra?



Norges byggforskningsinstitutt 1983

Særtrykk 281

*Forfatteren går her igjennom endringene i husholdningene i løpet av 1970-åra, og peker på hvilken utvikling som er sannsynlig de kommende 10 åra. Antall husholdninger øker langt raskere enn individer i den norske befolkningen. Særlig er økningen av enslige med egen husholdning stor. Forfatteren er forsker ved Norges byggforskningsinstitutt.*

Større likestilling mellom kjønnene og endrede holdninger til samliv er en viktig drivkraft bak husholdningsøkningen. Antall ekteskap er på retur, sannsynligvis også antall «papirløse ekteskap». Aldersgruppen 20/34 år vil være forholdsvis stor fram til 1994, og endring av holdningene til samliv slår sterkest ut blant disse.

Yngre ugifte som bor hjemme, ønsker ofte egen bolig. Mange enslige med egen bolig vil forsøke å bedre sin boligstandard. Konsekvensen av dette er et stort boligbehov i de kommende 10-åra og at de boligpolitiske spørsmålene blir enda viktigere enn tidligere.

## Husholdningsendringer og boligbehov

Mellom 1970 og 1980 økte befolkningen i Norge langsommere enn den har gjort før. Vi er nå 4,1 mill. innbyggere, og var 3,9 mill. i 1970. Befolkningsveksten var tidligere nærmere 1 prosent øking hvert år, mens den mellom 1970 og 1980 har vært bare ½ prosent i året.

Antall husholdninger har imidlertid økt. Mellom 1960 og 1970 økte antall husholdninger med 1,4 prosent pr. år. Mellom 1970 og 1980 har den gjennomsnittlige husholdningsveksten vært 1,75 prosent pr. år.

I Oslo, hvor det bor i underkant av ½ mill. mennesker, er disse to motsatte vekstendenser særlig tydelig. Mellom 1970 og 1980 minsket befolkningen i Oslo med 5 prosent, men samtidig økte antall husholdninger med 13 prosent.

En husholdning er den eller de personene som bor i en egen boligenhet. Antall boligenheter i Oslo økte altså i dette tiåret med 26 000. Dette vesentlige faktum oversees ofte når en snakker om befolkningsnedgangen i Oslo og den store utflyttingen av unge familier med små barn. Boligtallet i Oslo øker, og dermed også behovet for

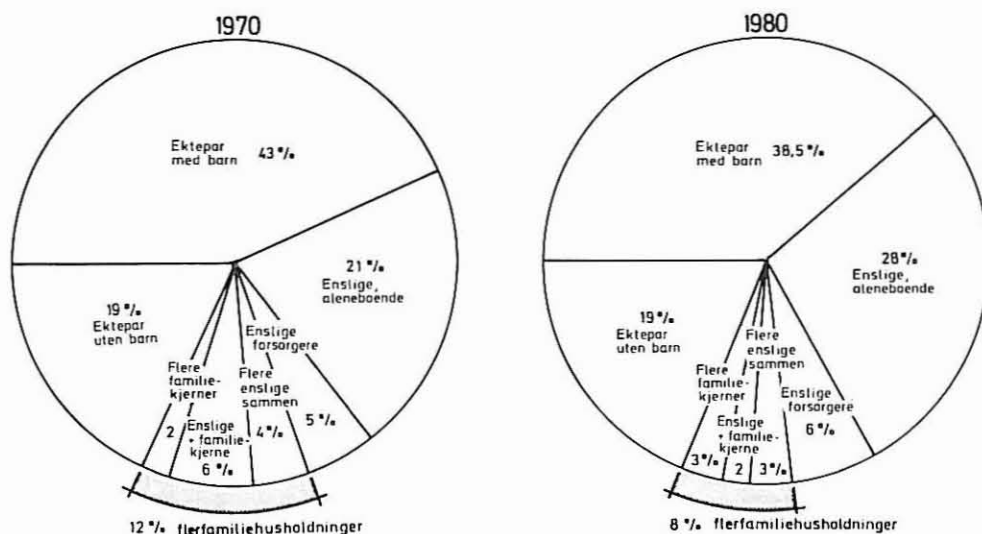


Fig. 1. Husholdninger etter familietype.

Tabell 1. Økning i befolkningen og økningen i antall privathusholdninger 1970–1980 i Norge. Kilde: Folke- og boligtellingerne, SSB.

	Økning			
	1970	1980	Absolutt	I prosent
Befolkning totalt	3 888 305	4 092 340	204 035	+ 5.2%
Befolkning i privathusholdninger	3 818 591	4 046 457	227 866	+ 6.0%
Privathusholdninger	1 296 760	1 523 512	226 752	+17.5%

varer og tjenester som er knyttet til boliger eller husholdninger og ikke til personer.

På landsbasis stagnerer befolkningsveksten, men dette betyr ikke at antall husholdninger, og dermed behovet for antall boliger er blitt mindre. Som et tankeeksperiment kan vi sette den absolutte yttergrensen for antall husholdninger lik tallet på voksne enkeltpersoner. Dette er dobbelt så mange som antall boliger vi har i dag. Folks ønsker om å bo sammen eller alene er forskjellig, men hadde alle ønsket den samme situasjonen som de 425 000 enslige aleneboende i dag, hadde vi manglet halvannen million boliger.

Vi lar tankeeksperimentet fare og vil prøve å finne den realistiske grensen for antall husholdninger ved å studere de forskjellige husholdningstypene nærmere. Ektepar, samboende i pirløse ekteskap, og enkelte andre former for bofellesskap er husholdningstyper som *minsker* det totale antall husholdninger. Skilte og separerte, enker og enkemenn som blir alene, og personer som ønsker å bo for seg selv, *øker* tallet. Det ser i dag ut til at faktorene som gir øking er sterke. Vi kommer tilbake til årsakene. Spørsmålet er hvor langt denne tendensen vil gå. Ett sted må vi anta det er en grense for oppdelingen i mindre husholdninger.

#### Fortsatt vekst?

Kan vi vente en fortsatt vekst i antall husholdninger i det tiåret vi er inne i? Å gi et klart svar er vanskelig. De befolkningsprognoser som utarbeides av Statistisk Sentralbyrå, tar i betraktning antall personer fordelt på kommuner og alder, men trekker ikke inn hvordan disse personene lever sammen i husholdninger, om de er gift, osv. Det finnes egentlig ikke noen gode prognoser for antall husholdninger i framtida. For planleggingen av boligbyggingen er dette en vesentlig svakhet. Det er neppe mange produkter eller varer som produseres med så liten innsikt i det tallmessige behovet for produktet. Dette er særlig viktig for et produkt som koster så mye å skaffe.

Når vi ser nærmere på hvilke endringer som har skjedd med husholdningene, er det særlig slående at det stadig har blitt flere enslige. Dette er en utvikling som har pågått i hele etterkrigstiden. I 1950 var andelen énpersons-husholdninger 14,5 prosent, i 1960 18 prosent, i 1970 21 prosent og nå i 1980 28 prosent. Økningen av énpersons-husholdninger har altså vært særlig sterk det siste tiåret. Faktisk utgjør antallet nye énpersons-husholdninger (150 000) hele  $\frac{2}{3}$  av den totale økingen i antallet husholdninger siden 1970. Vi skal med en gang legge til at en del av forklaringen på dette er at antall eldre mennesker i befolkningen øker sterkt. Dermed blir det også flere enslige eldre. Men likevel er dette bare *en del* av forklaringen.

Antall husholdninger med fem eller flere personer er gått ned. Dette er det andre hovedtrekket i utviklingen siden 1970. Slike store husholdninger utgjør i dag ikke stort mer enn  $\frac{1}{10}$  av alle husholdningene.

Det er både slik at flere eldre etter hvert har blitt boende alene, at flere nå bor rommeligere enn før, og at flere yngre enslige er flyttet for seg selv. Ved siden av aldersfaktoren (at flere eldre enslige bor alene), må vi regne med at kravene og forventningene folk har til å bo rommelig og godt, har økt og fortsatt vil øke. Dette gjelder ikke minst enslige som bor alene, og som lenge har slåss for å kunne få eget soverom ved siden av oppholdsrommet som minstestandard. Oslo som eksempel viser forbløffende tall her. For det første er nær halvparten av husholdningene i Oslo nå på bare én person (46 prosent). I 1970 bodde 34 000 enslige i Oslo på bare ett rom, eventuelt med kjøkken. I 1980 er antallet aleneboende enslige i Oslo økt dramatisk, men det er nå færre som bor på bare ett rom, dvs. 27 500 personer gjør fortsatt det. Det ser ut til at noe over  $\frac{1}{3}$  av de aleneboende enslige i Oslo nå har fått eget soverom, altså har to rom og kjøkken. Noe under  $\frac{1}{3}$  har bare ett oppholdsrom, og noe under  $\frac{1}{3}$  har tre rom og kjøkken eller mer.

En viktig del av forklaringen på at så mange som 46 prosent av alle Oslo-husholdninger er på én person, er at Oslo har en så stor andel av små

Tabell 2. Husholdninger etter størrelsen på husholdningene i 1970 og 1980 i Norge. Kilde: Folke- og boligtellingsene, SSB.

	1970		1980		Økning pst. enheter
	Abs.ant.	Prosent	Abs.ant.	Prosent	
1 person	274 081	21%	425 736	28%	+ 7
2 personer	328 905	25%	393 790	26%	+ 1
3 »	243 491	19%	248 606	16%	- 3
4 »	231 487	18%	272 772	18%	+/- 0
5 »	132 269	10%	125 787	8%	- 2
6 og over	86 527	7%	56 821	4%	- 3
Sum	1 296 760	100%	1 523 512	100%	

boliger: 38 prosent av alle boligene er på bare ett eller to rom, pluss kjøkken. Familier med barn kan og vil ikke bo så trangt og flytter ut.

#### Antatte årsaker til økingen i husholdningene

Det er sannsynligvis flere viktige grunner til at antall husholdninger har økt mer enn befolkningen har vokst i antall individer. For det første er boligtilbudet blitt bedre. Det er bygd mange nye boliger, særlig først på 70-tallet. Da boligbyggingen gikk ned utover i 70-åra, var det særlig småboliger det ble bygd færre av.

For det andre har flere fått bedre økonomi, og det er muligens slik at flere har fått råd til å flytte for seg selv. Vi tenker særlig her på de forholdsvis unge, uten at vi har analysert dette nærmere. Vi vet fra tidligere at det har vært en økende tendens til at unge ugifte etablerer seg med egen bolig.

For det tredje har vi faktorer som henger sammen med forholdet mellom kjønnene. Mer effektiv prevensjon, bl.a. med mer utstrakt bruk av P-pillen, har sannsynligvis hatt som konsekvens at flere venter lenger med å gifte seg og bor alene i lenger tid enn før. Giftemålshyppigheten blant yngre, særlig de under 30 år, har sunket sterkt. Bare vel hver tredje kvinne i alderen 20–24 år var f.eks. gift i 1980, mens over halvparten av samme gruppe var gift i 1970. Økte krav om og kanskje muligheter for mer likestilling mellom kjønnene, kan også ha bidratt til at folk venter med å gifte seg. Flere kvinner ønsker antakelig å leve selvstendig, uten husholdningsforpliktelser og barn, i en periode hvor de kanskje holder på med en utdanning eller går inn for nytt yrke. Samtidig har vi også sett en tendens hos yngre, ugifte menn til å etablere seg med egen bolig i høyere grad enn før. (Vi bygger her på svenske folketellingstall fra 1970 og 1975, tilsvarende norske finnes ikke nå.)

Økingen i tallet på skilsmisser henger i noen grad sammen med spørsmålet om likestilling og

selvstendighet. Det ligger nær å anta at den store økingen i tallet på skilte og separerte mellom 1970 og 1980 også har slike positive forklaringer. Økingen var fra vel 70 000 skilte og separerte i 1970 til over det dobbelte på 146 000 i 1980.

Befolkningen har også økt i perioden. Men når vi regner ut tallet på skilte og separerte etter samme forhold av totalbefolkningen som i 1970 (regnet ut på femårsgrupper), skulle vi ha bare 77 000 skilte og separerte i 1980 mot altså 71 000 i 1970. I virkeligheten har vi fått 69 000 flere. Og med andre ord kan vi si at den økte tendensen til å skille seg har i løpet av 70-åra ført til 69 000 flere skilte og separerte. Vi må anta at dette gir nokså direkte utslag på etterspørselen etter boliger, – i den grad skilte og separerte enkeltpersoner har fått råd til å kjøpe egen bolig.

En femte hovedfaktor er aldringen i befolkningen. Det er nå 100 000 flere personer som er 65 år og over, og ca. 50 000 færre barn under 15 år, sammenliknet med 1970. Husholdningene har med andre ord færre barn, men det gir ikke direkte nedgang i behovet for antall boliger. Derimot er økingen av antall eldre viktig for økingen i antall husholdninger. Dersom det var forholdsvis like mange gamle (over 64 år) i 1980 som i 1970, ville det være 78 000 færre i 1980 enn det faktiske tallet. Med andre ord veier denne «aldersfaktoren» ganske tungt. Vi må regne med at en vesentlig del, – kanskje nærmere halvparten, – av de 78 000 flere eldre vil sitte med en bolig for seg selv. Andelen eldre vil fortsatt øke i årene framover. Tallet på personer over 70 år vil være høyest mellom 1990 og år 2000. Samtidig vil antall yngre, dvs. de mellom 20 og 29 år, nå en topp mellom 1990 og 1995. Deretter synker de yngre i antall. Det er denne aldersgruppen som hittil har vist de klareste tendensene til minsket giftemålshyppighet og større behov for egen bolig.

Med de utviklingstrekkene som 70-åra har vist, og det vi vet om aldersfordelingen i befolkningen framover, kan vi konkludere med at i de kommende 10 årene vil boligbehovet sannsyn-

Tabell 3 A.

Befolkningsøkningen 1970–1980 i Norge gruppevis: Barn/ungdom – voksne – eldre.  
Kilde: Folke- og boligtellingerne, SSB.

	1970		1980	
Total	3 888 305	100.0%	4 092 340	100.0%
0–19 år	1 252 649	32.2%	1 215 281	29.7%
20–64 år	2 132 334	54.8%	2 269 226	55.4%
65 og over	503 322	12.9%	607 833	14.9%

ligvis stadig øke. Om 10 år vil det være betydelig høyere enn det er i dag.

Det er interessant å merke seg at utviklingen i Norge er parallell med tilsvarende utvikling i USA, hvor det har vært en betydelig vekst i økingen av husholdninger, mens vekstraten for totalbefolkningen har minsket. Også der er det husholdninger med enslige som står for storparten av økingen av husholdninger mellom 1970 og 1978.<sup>1</sup> Det å bo sammen i papirløse ekteskap har økt i USA. Men i Norge tyder utviklingen på at det i det siste er en mindre positiv holdning til samliv, med eller uten vigsel, og at dette er én av hovedfaktorene bak utviklingen.

Tabell 4. Privathusholdninger i Norge etter familietyper i 1970 og 1980.

Kilde: Folke- og boligtellingerne, SSB.

	1970		1980		De største prosent- økingene
Alle husholdninger	1 296 760	100.0%	1 523 512	100.0%	
Hush. med én familie	1 140 992	88.0%	1 400 872	92.0%	+ 4.0%
Herav:					
Enslige	274 081	21.1%	425 729	27.9%	+ 6.8%
Ektepar uten ugifte barn	246 388	19.0%	289 768	19.0%	
Ektepar med ugifte barn	559 232	43.1%	587 128	38.5%	- 4.6%
Mor med ugifte barn	50 881	3.9%	80 515	5.3%	+ 1.4%
Far med ugifte barn	10 410	0.8%	13 812	0.9%	
Uoppgitt familietype	-	-	3 920	0.3%	
Hush. med to familier	135 506	10.4%	111 486	7.3%	- 3.1%
Herav:					
To enslige	43 411	3.3%	43 245	2.8%	- 0.5%
Enslig og familiekjerne	70 117	5.4%	26 306	1.7%	- 3.7%
To familiekjerner	21 978	1.7%	40 731	2.7%	+ 1.0%
Uoppgitt familietype	-	-	1 204	-	
Hush. med tre eller fler familier	20 262	1.6%	11 154	0.7%	- 0.9%
Herav:					
Bare enslige	9 170	0.7%	5 072	0.3%	
Enslig(e) og fam.kjerne(r)	10 661	0.8%	3 798	0.2%	- 0.6%
Bare familiekjerner	431	-	2 225	0.1%	
Uoppgitt familietype	-	-	59	-	

Tabell 3 B.

Befolkningen i 1980 fordelt som i 1970 etter alder, og forskjellen mellom denne fordeling og den faktiske i 1980.

	1970-fordeling av befolkningen 1980		Differansen mellom tenkt og faktisk fordeling 1980
Total	4 092 340	100.0%	0
0–19 år	1 318 381	32.2%	- 103 100
20–64 år	2 244 226	54.8%	+ 25.000
65 og over	529 733	12.9%	+ 78.100

### Færre bor sammen papirløst?

Færre har giftet seg og flyttet sammen i 70-åra. Det er mulig at det har skjedd en holdningsendring også til å leve sammen i papirløse ekteskap. I diskusjoner om årsaken til nedgangen i antall formelle ekteskap, har en hevdet at færre ekteskap langt på vei er oppveid av flere papirløst samboende.

Folketellingstallene for 1980 tyder på at papirløs samboing er på retur. Tabell 4 inneholder tall som viser dette.

De samboende finnes først og fremst under familietyperne «husholdninger med to familier, herav to enslige sammen». I 1970 var det 43 400 slike husholdninger, 3,3 prosent av alle husholdninger. I 1980 var tallet gått tilbake til 43 200, som nå utgjør 2,8 prosent av alle husholdninger. Denne relative nedgangen i gruppen kan vanskelig tolkes annerledes enn som nedgang i tallet på samboende.

En annen mulig tolkning er at enslige som flyttersammen i papirløse «ekteskap», oftere gjør dette når én eller begge av de voksne har barn. I slike tilfeller faller de inn under gruppene «enslige og familiekjerne», eventuelt «to familiekjerner» (i tilfelle begge samboende har barn). Tallene her viser imidlertid en sterk nedgang for gruppen «enslige og familiekjerne». Nedgangen er fra 5,4 prosent til 1,7 prosent, eller i absolutte tall fra 70 000 husholdninger i 1970 ned til 26 000 husholdninger i 1980.

Konklusjonen på dette må bli at samboende i

papirløse ekteskap er på retur. Særskilte tabeller fra folketellingskontoret over hvem som oppgir seg selv som samboende, tyder på det samme.

Det har stor betydning i seg selv at tallet på samboende er gått ned. Det er generelt viktig å skjønne hvor kraftig tendensen er til å bo alene. Samlivs- og likestillingsspørsmålene må i høy grad sies å være den store ukjente X i vår forståelse av økingen av tallet på husholdninger.

#### Mange unge helt til 1994

I og med at det er særlig i aldersgruppen 20–34 år de store endringene i dette skjer, kan samlivsendringene helt fram til 1992–95 gi store utslag i husholdningsdannelsen. Fra 1946 t.o.m. 1972–73 hadde vi store fødselskull. Det er disse som nå er 20–34 år, og denne gruppen vil være forholdsvis stor langt ut på 90-tallet. Se figur 2. Kurven i figur 2 viser variasjonen i årskullene på 1900-tallet. Det «vanlige» nivået med 60–65 000

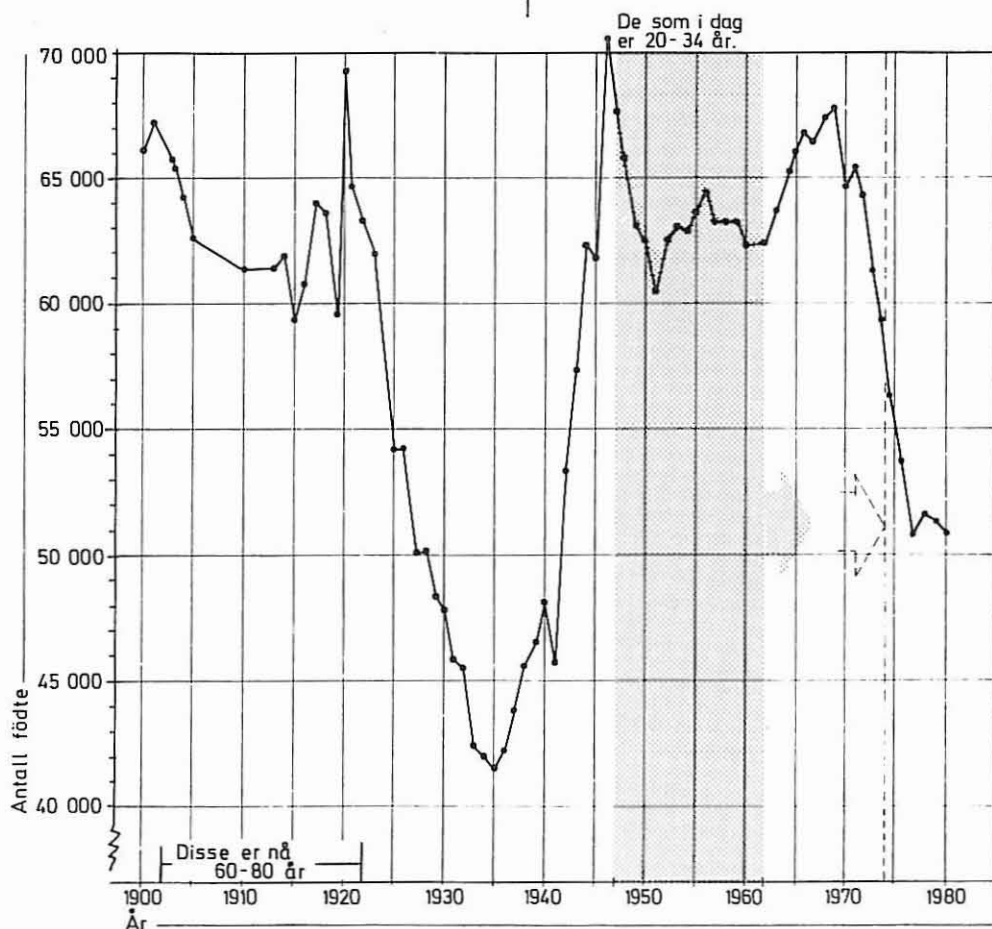


Fig. 2. Fødte pr år 1900–1980 i Norge.

fødte pr. år sank kraftig i depresjonstiden før krigen. Antall nyfødte steg igjen i løpet av krigen og holdt seg høyt fram til først på 70-tallet. Aldersgruppen 20–34 år, dvs. de som er født 1947–62, er skravert. Etter som årene går, kan vi tenke oss at den skraverte delen av diagrammet beveger seg mot høyre, år for år. Om 12 år, altså i 1994, er den skraverte delen nådd fram til 1974. Fra da av blir det færre 20-åringer, året deretter færre 20- og 21-åringer, osv. Men *inntil* 1994 vil vi kunne få en stadig vekst av énpersons-husholdninger, rekruttert fra aldersgruppen 20–34 år.

### Potensialet av nye husholdninger

Danningen av nye husholdninger utover det en tidligere har vært vant til, vil først og fremst komme fra yngre voksne som flytter hjemmefra uten å gifte seg, og andre enslige som flytter til egen bolig. I en undersøkelse som for tiden pågår ved Norges byggforskningsinstitutt, viser det seg at 50–60 prosent av de ugifte i aldersgruppen 20–24 år (i Bergen og Stavanger) bor hjemme, og 40–50 prosent av disse ønsker å flytte hjemmefra. På landsbasis utgjør de 20–24 år ugifte hjemmeboende i 1980 ca. 120–130 000 personer. De inngår først og fremst i de husholdningene som er kalt «ektepar med ugifte barn» i tabell 4. Dersom tallet 40–50 prosent stemmer for hele landet, har vi et potensiale på 50–60 000 nye husholdninger. Skulle alle i denne aldersgruppen realisere ønske om egen bolig, – og mange av dem sier at de er på jakt etter en bolig, – vil det sannsynligvis ta minst 10 år å bygge 50–60 000 ekstra nye boliger til dem.

### Fortsatt bor enslige dårligere enn andre

Hele befolkningen har fått bedre plass, regnet i antall rom i løpet av 70-åra. I 1980 er det bare omlag 21 prosent av husholdningene som bor trangt (dvs. bare ett rom for enslige og mindre enn ett oppholdsrom pr. person i større husholdninger). I 1970 var tallet 34 prosent av trangbødde husholdninger.

Men fortsatt bor store grupper slik at de vil prøve å få en bedre bolig. Dette gjelder ikke minst den store gruppen aleneboende enslige. Se tabell 5. I denne tabellen sammenliknes denne husholdningsgruppen med ektepar uten og med barn. Dette er de tre største husholdningsgruppene.

Tabell 5.

Ensliges boligstandard sammenlignet med ektepar uten og med barn: om husholdningen har WC, bad, telefon, kjøkken, bil, samt eierforhold til boligen i 1980.

Kilde: Folke- og bolig tellingen, SSB.

	Enslige, bor alene Prosent	Ektepar uten barn Prosent	Ektepar med barn Prosent
Har WC i boligen	66	87	93
Har bad i boligen	63	87	94
Har telefon i boligen	49	74	68
Har kjøkken på minst 6 m <sup>2</sup>	58	86	91
Eier boligen privat	25	54	65
Eier gjennom borettslag e.l.	18	17	15
Leier boligen	35	21	16
Uoppgitt eie/leieform	21	8	3
Sum prosent eie/leie	99	100	99

En tredjedel av de enslige mangler WC eller bad. Nær halvparten har ikke skikkelig kjøkken. Under halvparten eier boligen de har, og mellom en tredjedel og halvparten er leieboere (mange med uoppgitt leieforhold).

Det er derfor sannsynlig at mange i den store gruppen av enslige, 425 000 husholdninger i 1980, vil anstrenge seg for å forbedre sin boligstandard i løpet av 1980-åra. Dette gir utslag i behovet for nye boliger, idet nybygging er den mest effektive måten å forbedre boligstandard på. Rehabilitering av boliger skjer i lite omfang, og innebærer ofte færre boliger p.g.a. sammenslåinger.

### Konklusjon

Fram til 90-åra vil tallet på husholdninger fortsatt øke langt mer enn befolkningsveksten, under forutsetning av at holdningene til ekteskap og samliv viser liknende tendenser som i 1970-åra. Sammensetningen av befolkningen er slik at veksten av husholdninger kan bli uventet stor. Mange vil sikkert også stille krav om bedre boliger, særlig gjelder det enslige. Det øker behovet for nybygde boliger.

Nedgang i inntektene, senket boligbygging og økte boligpriser kan muligens bremse den faktiske dannelsen av nye husholdninger, men neppe snu utviklingen. Etterspørselen av boliger vil holdes nede kunstig. Konsekvensen av dette vil kunne være at boligpolitiske spørsmål blir mer brennbare i årene framover.

### Note

1 «What's Happening to Households?» av A.J. Norton og P.C. Glick, American Demographics, mars 1979.